

ՓԱՅՏԱՓՈՐԱԳՐՁԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐ ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ

ՍՊԱՌԻՉ ռուսոմասիրութիւն մը չէ տալիքս, որուն հարկաւոր կարողութիւնը կը պակսի ինձ, թէեւ ի սրտէ և անկեղծօրէն կը ցանկամ: Ինձի՝ հաւաքմանս մէջ՝ կը պակսին շատ մը Հայերէն հին տպագրութիւններ, (բանի որ նպատակս մինակ անոնց փորագրական մանրանկարներով զբաղիլ է) նաեւ ինձի կը պակսին Հայ տպագրութեան պատմութեան մասին հրատարակութիւններ: Տիպ ու Տաքը՝ ողբացեալ թէոգիկի այդ կարեւոր հրատարակութիւնը՝ կը ցաւիմ որ շատ ուշ կը ցայ ձեռք ձգել՝ շնորհիւ Պրն. Ա. Չօպանեանի ազնուութեան, առանց որուն գաղափար չպիտի ունենայի այդ յոգնաշան աշխատութեան մասին, որուն մէջ թէեւ պակասեցաւ զոհացուցիչ նիւթ: Արդէն չեմ ալ կարծեր որ մեր մօտ կայ Հայ Տպագրութեան Պատկերագրող այնպիսի աշխատութիւն մը որ Հայ հին ու նոր տպագրութեան մէկ կատարեալ ցուցակը ըլլալէ զատ ըլլայ նաեւ տպարաններու, տպագրիչներու եւն. լիակատար ռուսոմասիրեալ պատմութիւնը:

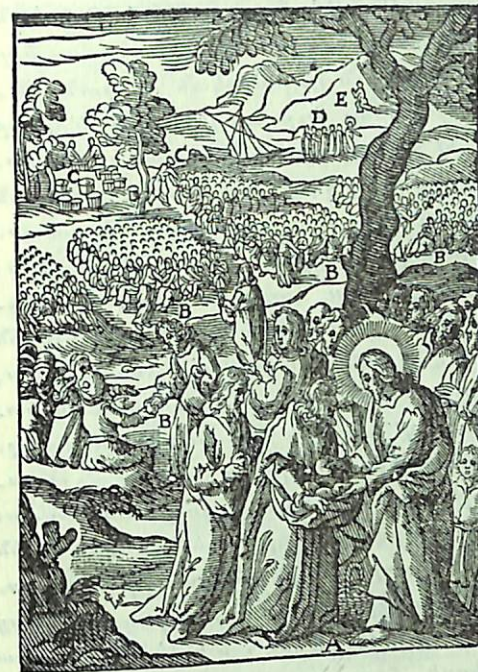
Անշուշտ հետաքրքիր ընթերցողը ասոնք նկատի պիտի առնէ երբ աշխատութեանս արժէքին գնահատութիւնը, կամ քննադատութիւնը խնդիր ըլլայ:

Անտարակոյս նիւթը անկոխ գետին մըն է մեր գեղարուեստական ռուսոմասիրութեան ընդարձակ ասպարէզին մէջ, որուն ընդգրկած սահմանները բոլորովին անծանօթ կը մնան մեզի: Դժբախտաբար պարագաները չեն ներեր որ կարենամ ընել սկզբնաւորութեան պատմութիւնը Հայ Փայտափորագրական Պատկերագրութեան: Հոս տալիքս ակնարկ մըն է ինչ ինչ տեղեւորութիւններով որոշ կարգ մը փորագրիչ Հայերու և իրենց արտադրութեանց և նաեւ անոնց ազդեցութեան աղբիւրներուն մասին: Ռուսոմասիրութիւնս աւելի հեշտին ընելու համար կու տամ կարեւոր արտատպութիւններ՝ որոնց հրատարակութեան համար ամէնքս ալ երախտապարտ շնորհակալութեամբ մը պէտք է արտայայտուինք «Բազմավէպ»-ի յարգելի խմբագրութեան՝ որ ազնիւ և զոհարար ջանքերով դիւրացուց այս արտատպութեանց հրատարակութիւնը:

1512ին կատարուեցաւ առաջին տպագրութիւնը Մեղապարտ Յակոբ անուն Հայու մը կողմէ Վենետիկի մէջ: Աւելի բան մը դժբախտաբար չենք գիտեր այս հին հրատարակիչին մասին: Ան ինքզինքը կու չամ է մեղապարտ՝ պարզապէս Հայոցս մէջ ընդունուած և հին ձեռագրաց յիշատակարաններուն մէջ հասարակ եղող նուագական, մեղադրական տիտղոսներ գործածելու սովորութեան համար: Հայկական այս առաջին և հնագոյն տպագրութիւնը ունի իբր տպարանանիշ չորս լատին տառեր D. I. Z. A.: Մեղապարտ Յակոբ եղած է Հայերէն առաջին հրատարակիչը, սակայն տպարանը ուր այդ հրատարակութիւնը կատարուեցաւ Վենետիկեան էր և առաջին Հայկական տպարանին տէրն էր Democrito Terrazina որ նոյն իսկ 1498ին ձեռնարկած է Հայերէն գրով հրատարակութեան:

1512-3ի հրատարակութիւնը՝ չափա-

1. Այս մասին տես Բազմավէպ 1913 թիւ 11-12, «Հայ. Ա. տպարանի հիմնադիրը» Հ. Կ. Տէր-Սահակեանի արժեքաւոր յօդուածը:

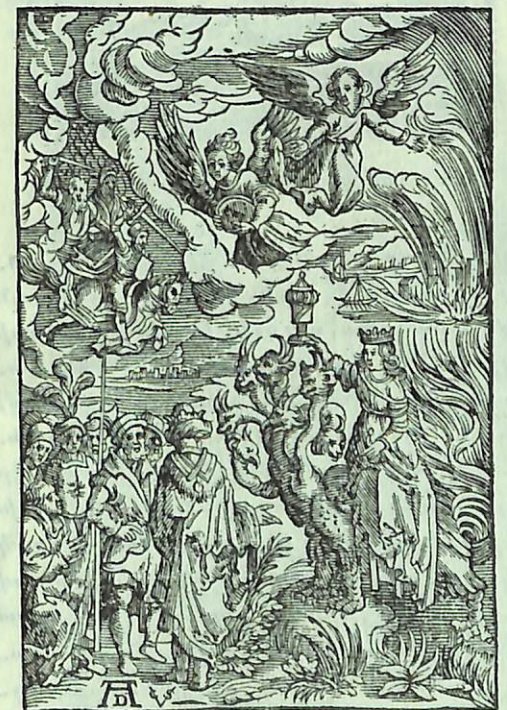
թ. 1. Աստուածաշունչ Ոսկան վ.ի (էջ 447)
Պատկերին մէջ կ'երևին լատին A, B, C, զբեր. իսկ ստորին ձախ անկիւնը եւրոպացի փորագրիչին փակագիր ստորագրութիւնը:

զանց հագուագիւտ՝ ունեցեր է նաեւ խորաններ, զարդագրեր, սակայն ամէնքն ալ զուտ Հայկական հին ձեռագրական զարդարութեան հարազատ հետեւողութեամբ:

Այս հնագոյն տպագրութեանց, նաեւ Արգար Դպրի ու Յովհաննէս Տերզնցիի հրատարակութեանց մէջ գործածուած պատարակութեան մէջ Հայկական: Իսկ կերները ոչինչ ունին Հայկական: Իսկ ասոնց մասին խօսիլ անկարելի է ինձ համար առ այժմ, քանի որ կը պակսին անոնց արտատպութիւնները: Սակայն անտարակոյս ասոնք արտադրութիւններն են ժամանակուան բիշ շատ կարող նշանաւոր օտար փորագրիչներուն:

Աւելորդ չըլլայ հոս քննել թէ ինչո՞ւ հին Հայ ԺԶ զարու հրատարակութեանց մէջ զարդերու, զարդագրերու, խորաններու համար վերամշակուած է հին ձեռագրական Հայ արուեստին այդ արուեստական ձեւաւորումները, իսկ պատկերներու համար նոյն այդ աղբիւրները մերժուած են: Հայ մանրանկարչական արուեստին

պատկերագործական ճիւղը, ուր մարդկային կենաց զանազան ձեւերը, շարժումները պիտի արտայայտուէին, կը մնար արեւելատիպ, այսինքն առանց խորքի, մթնոլորտի, հեռաւորութեան և մօտաւորութեան համեմատութեան: Նոյն նկարին հեռուն գտնուող մարդ մը երբեմն պատկերին առջեւ գտնուող մարդուն չափ մեծ կ'ըլլար, կամ շատ աւելի յաճախ անոր չափ որոշ և յստակ թէեւ անկէ փոքր: Հորիզոնին, պատկերին խորքին մէջ ամէն բան որոշ և յստակ էր: Իսկ ընդհակառակն ԺԶ դարուն արդէն վերածննդեան յառաջացած վիճակը թոյլ պիտի չտար որ արեւելեան անխորը արուեստը հոն գետին գտնէր: Որով որեւէ Հայ հրատարակիչ չէր կրնար Հայկական զարդաձեւերէն անդին բան պահանջել Եւրոպացի տպագրական փորագրիչներէն՝ որոնց ճաշակին համար տանելի էր Հայ զարդարութեանը բայց ոչ մանրանկարչութիւնը, որ իրենց ըմ-

թ. 2. Աստուածաշունչ Ոսկան վ.ի (էջ 711)

Պատկերին ներքեւ կ'երևի Albrecht Durer-ի հանրածանօթ փակագիր ստորագրութիւնը, որուն աջակողմը՝ պատկերի փորագրիչն է:

ընդամեններուն, արուեստի կրթութեան համար բոլորովին հակոտնեայ, անմարսելի, և անըմբռնելի էր:

Տպագրութիւնը Եւրոպական արհեստ մ'ըլլալով Հայերն ալ ստիպուած էին իրենց տպագրական առաջին փորձերը օտար երկրի մէջ կատարել, ենթարկուիլ այդ արուեստին՝ որ կը տիրապետէր տպա-

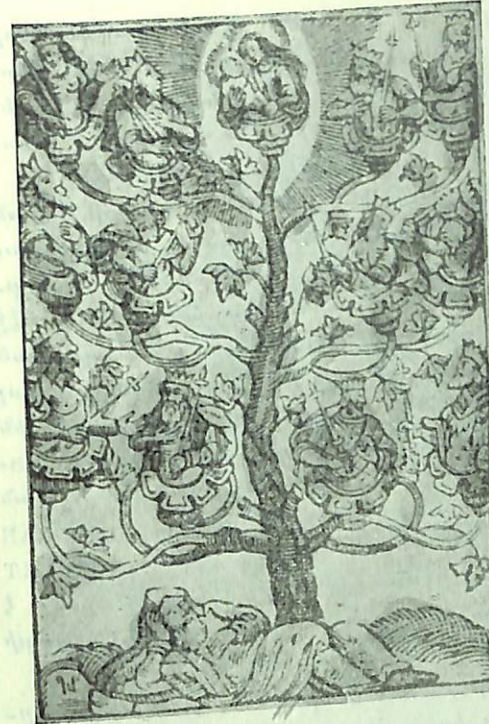
թ. 3. Աստուածաշունչ Ոսկան զ.ի (էջ 431)

գրութեամբ զարգացած Եւրոպական երկիրներուն մէջ: Իրենց համար ոչ միայն դժուարածախս, այլ զրեթէ անկարելի պիտի ըլլար Հայ մանրանկարիչներ բերել Հայաստանէն իրենց Հայ տպագրական սկզբնական աշխատութիւնները Հայ արուեստով ճոխացնելու համար: Գիրքին բան չէր այն ատեն հրատարակութիւն մը գլուխ բերել, խնդիրը ալ աւելի կ'նճռոտելու հարկ չկար Հայ արուեստագէտներ փնտռելով զանոնք ալ Եւրոպա բերելու: Ասկէ զատ զիցուր թէ ատիկա կարելի ըլլար կատարել, սակայն Հայերը փայտափորագրիչներ չէին, և տպագրութեան համար նման փորագրութեանց պատրաստութիւնը ղեռ զիրենք չէր ստիպած ձեռնամուխ ըլլալու արուեստի արտայայտութեան այդ ձեւին

մէջ, որ մեր մէջ մուտ գտաւ 1700ական թուականներէն վերջ միայն. այն ալ իբր հետեւողութիւն Եւրոպական ոճերուն: Ուրեմն դարձեալ Եւրոպացիներուն կ'իյնար մեր հին տպագրութիւնները պատկերազարդելու արհեստի կէտը: Իսկ առանց արուեստն հասկնալու՝ արհեստը չի կրնար հաւատարիմ թարգմանը ըլլալ արուեստին հոգւոյն:

Անտարակոյս Հայ հին հրատարակիչները իրենց տրամադրութեան տակ ունէին նաեւ Հայ մանրանկարեալ ձեռագիրներ, սակայն արդէն վերը բացատրուած պատճառներով այդ հին Հայ արուեստի նմոյշները ներշնչման աղբիւր չեղան Հայ տպագրութեան պատկերազարդութեան համար: Մինչ զարդակերպերը հեշտիւ գրաւեցին Հայ ձեռագրաց մէջ ունեցած իրենց զարգացած դիրքը՝ նաեւ հայ տպագրութեանց զարդերուն մէջ. թէեւ հոն իսկ՝ Մեղապարտ Յակոբի հրատարակութեան մէջ՝ հայերէն գլխատառ զարդագրերը Հայ ճաշակով փորագրուած են:

Փայտափորագրութիւնը շատ ընդարձակ կերպով զարգացած արուեստ մը չէր հին Հայոց մօտ: Թէեւ ԺԵ-ԺԶ դարերէն հասած է Սեանայ վանքի փայտեայ դուռը (Երեւանի Հայ Պետական Թանգարան) և այլուր ալ ի Խրիմ կը յիշուին հին ընկուզեայ քանդակեալ դռներ, այսուհանդերձ փայտափորագրութիւնը Հայոց մէջ տարածուած արուեստ մը չէր: Թէ ինչո՞ւ, այդ մասին որոշ չեմ կրնար ըսել, սակայն հաւանաբար յարմար փայտի պակասը գլխաւոր պատճառներէն մին էր: Անմիջապէս աւելցնեմ որ հիւսուածեղէններու համար տպածոներու կաղապարները փայտէ կ'ըլլային, և ատոնց մեծագոյն մասը Հայ արհեստագէտ արուեստագէտները կը պատրաստէին, օրինակ Կ. Պոլսի և Կոստանդնուպոլսի տպածոյ կաղապարները: Դժբախտաբար մոռացութեան մատնուած այս արհեստին՝ ևս զգուշացնելով թէ արհեստին և թէ արուեստին մասին, որուն մէջ Հայերը տիրապետող տեղը ունեցած են, ոչինչ կը մնայ առ ի գիտութիւն ուսումնասիրողներուն:

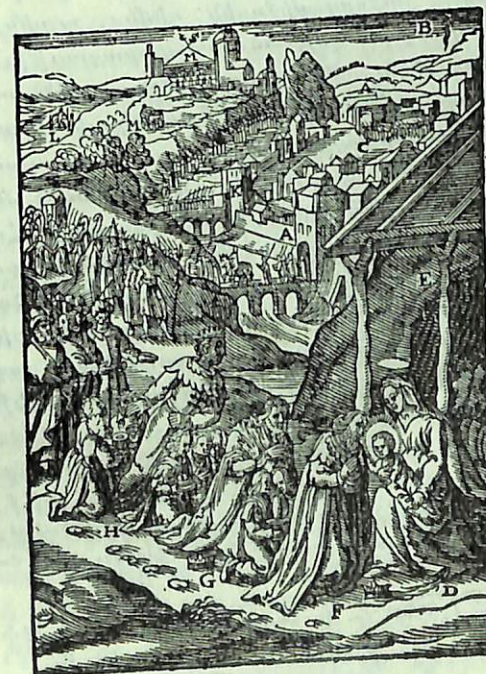

թ. 4. Անտարամ Աստուածատուրի տպարանի, 1729, էջ 248.
Ստորեւ ձախակողմը՝ ստորագրութիւն Գ.Բ.

Տպագրութիւնները պատկերազարդելը դիւրին բան մը չէր, ընդհակառակն բազմաժառանգ գործ մը նկատուած էր, որով հին Հայ տպարանատէրները կամ հրատարակիչները շատ ընդարձակ չափերով միջամուխ չէին ըլլար պատկերագործութեան մէջ: Ինծի ծանօթ հնագոյն առաջին իրապէս պատկերազարդ հրատարակութիւնը Երեւանցի Ոսկան վարդապետին Աստուածաշունչն է, զոր մեկնակէտ պիտի ընեմ այս աշխատութեանս:

Մեծադիր մաքուր այս հրատարակութիւնը երկու տարի տեւեց մինչեւ տպագրուիլ, այսինքն 1666-8: Թէոդիկ սապէս կ'արտայայտուի այս հրատարակութեան մասին. «Առաջին անգամ էր որ Հայ մը այս տեսակ գեղեցիկ և ընդարձակ գործ մը Մամուլին կը յանձնէր... Տպագրութիւնը վայելուչ է, մաքուր, պատկերազարդ, անսխալ»: (Տիպ ու Տառ, էջ 165).

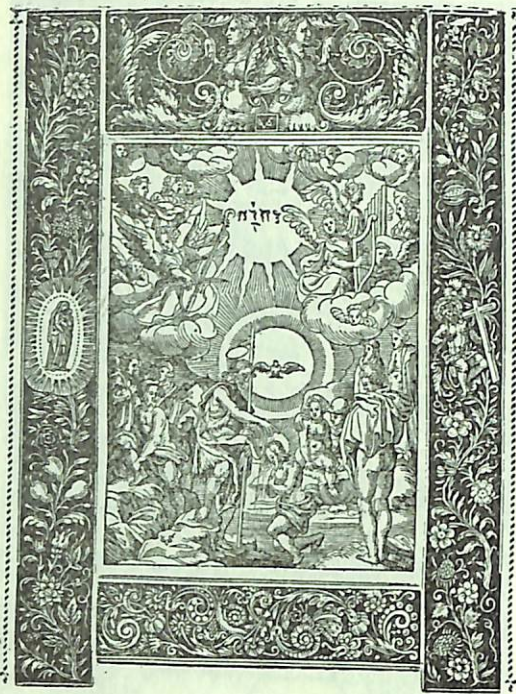
Սմտեւրտամ տպուեցաւ սակայն այս արժէքաւոր Հայերէն հրատարակութիւնը, որուն պատմութիւնը պիտի չտամ հոս, ոչ

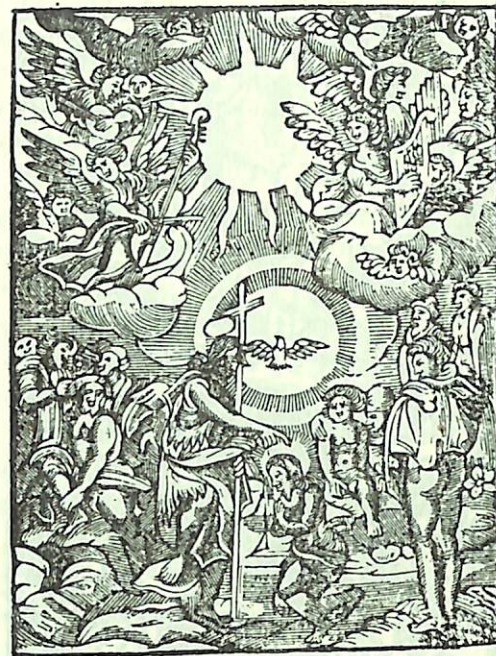
թ. 5. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 433.
(Տպ. Ամստերտամ, 1666), էջ 433.
ԱՎԱՄԱՎԷՊ ՀՈԿՏԵՐԵՐ - ՆՈՅԵՄԵՐ 1937

թ. 6. Անտ. Աստուածատուրի տպ. 1729ի, էջ 239.
Տես ստորագր. Գ.Բ վերեւի եռանկեան մէջ:

թ. 10. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 472.

թ. 12. Ժողովածոյ 1710ի, էջ 175.

Գիրք և ձառ Հոգեշահ անուն զըրին մէջ, նոյնպէս Կ. Պոլիս հրատարակուած:

Դարձեալ Ոսկանի 433 էջի նկարին արտատպութիւնը կը գտնեմ 1729ի վերոյիշեալ աւետարանին 239 էջին վրայ (թ. 5 և 6): Սակայն այս նկարն ալ ասկէ առաջ 1710ին անստորագիր փորագրիչ մը արտագրած է Կ. Պոլիս՝ Սարգիս զպրի տպարանէն լոյս տեսած Ժողովածոյին համար (հոս նկար թիւ 7): Ես աստ կը հրատարակեմ զանոնք որպէսզի ընթերցողը կարենայ որոշ տեսնել աշխատութեան արհեստական տարբերութիւնը և մեր մօտ ունեցած աստիճանը:

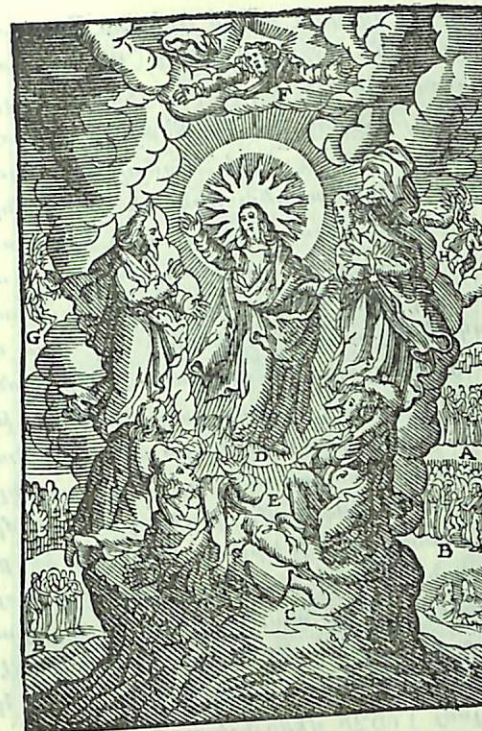
Ոսկանի 471 էջի պատկերը (թ. 8) կը գտնուի 1729ի Կ. Պոլսոյ աւետարանին մէջ, 142 (թ. 9): Իսկ Ոսկանի էջ 472ը (թ. 10) արտագծուած կը գտնեմ նոյն աւետարանին մէջ՝ էջ 26, նաեւ 1710ի Ժողովածոյին մէջ՝ էջ 175 (թ. 11 և 12) և զարձեալ 1722ին Մարտիրոս Դպրի Գիրք և ձառ Հոգեշահին մէջ. վերջի երկուքը անստորագիր:

Ոսկանի՝ 484 և 565 էջերու նկարներէն (թ. 13 և 14) առնուած են նոյն

թ. 11. Աւետարան 1729ի, էջ 26.

Ստորագր. Գ. Բ. ծնրադիր Յիսուսի ոտքին ետեւ:

թ. 13. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 484.

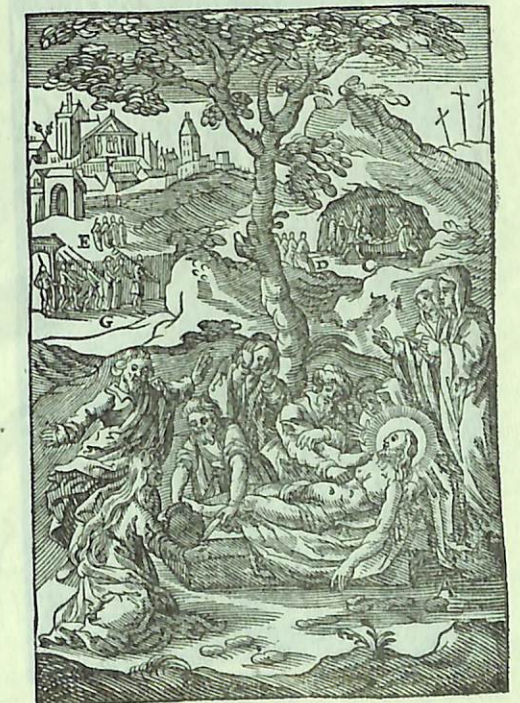
1729ի Աւետարանին 82 և 138 էջերու արտագծութիւնները (թ. 15 և 16): Իսկ 569 էջն ունի նկար մը (թ. 17) որ օրինակ ծառայած է նոյն 1729ի աւետարանին 358 էջի պատկերին (թ. 18) ինչպէս նաեւ 1722ի Մարտիրոս զպրի Գիրք և ձառ Հոգեշահին, և նոյն իսկ 1772ին տպագրուած Պետրոս վարդապետ տաղասաց Ղափանցոյ Գրքոյի Խաչկեալ Երգարան, Կ. Պոլիս Աստուածատուրի տպարանէն, ի Կ. Պոլիս հրատարակեալ հատորին մէջ էջ 58 որ 1729ին Աւետարանին համար գործածուած փորագրութիւնն իսկ է:

Ոսկանի 570 էջն ունի նկար մը (թ. 19) որ օրինակուած կը գտնենք նոյն 1772ի Երգարանին 34 էջին վրայ (թ. 20):

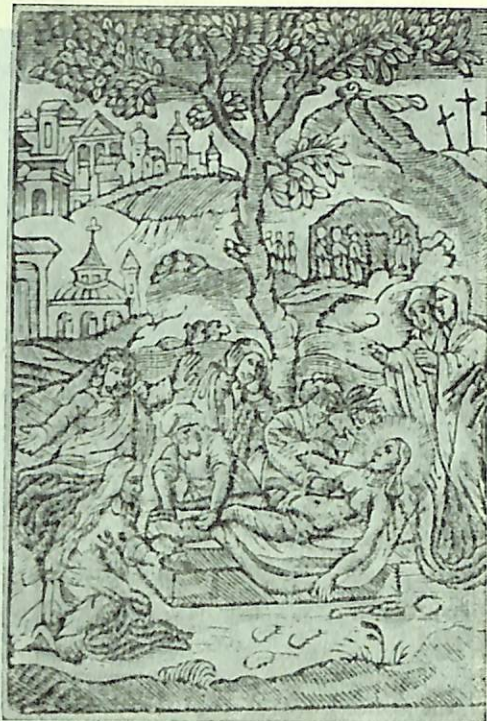
Իսկ ամէնէն հետաքրքրականն է սա՝ որ Ոսկանի 499 էջի նկարին (թ. 21) ընտրիկ կաղապարը գործածուած է 1752ին Կ. Պոլիս հրատարակուած Գրգուկ Եռամասնեային 106 էջին մէջ: Այս Գրգուկ Եռամասնեային հրատարակուած է ի տպարանի տէր Յոհաննէի: Սակայն թէ Ինչ

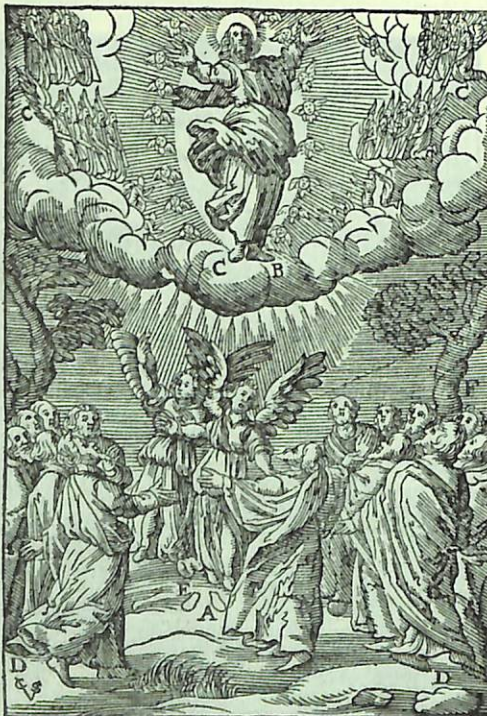
թ. 15. Աւետարան 1729ի, էջ 82.
Ստորագրութիւնը Գ. Բ. ստորեւ:

թ. 14. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 565.

թ. 16. Աւետարան 1729ի, էջ 138.
Ստորագր. ստորեւ, աջակողմը՝ հագիւ տեսանելի.

թ. 17. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 569.

թ. 18. Աւետարան տպ. 1729ի, էջ 358.
Ստորագր. Գր ստորեւ ձախակողմը.

պէս այս նկարին քիչէն Ոսկանի Աստուածաշունչին մէջ 1666-8ին Սմաղերտամ հրատարակուելէ վերջ 1752ին Կ. Պոլիս կու գայ Գրգուշ Եռսմանեանային մէջ տը պուելու համար, ինծի համար առ այժմ դժուար է բացատրել: Ոսկանի տպարանը, որուն համար անշուշտ գնուած էին նաեւ Աստուածաշունչի փայտափորագրեալ պատկերները՝ Մարտիրոս փոխադրուեցաւ, սակայն ոչ ամբողջութեամբ, այլ մաս մը մնաց Սմաղերտամ որ ըստ Սարուխանի հուսկ Լայպցիկ տարուեցան: Սակայն թէ անկէ վերջ ինչ եղան յայտնի չէ: Իսկ Մարտիրոս տարուած մասը փարձեալ բերուեցաւ Սմաղերտամ, վերջապէս մաս մը՝ ժամանակ վերջ Միխիթար Աբրահամ ձեռքն անցան, սակայն ինծի յայտնի չէ թէ փայտափորագրեալ պատկերներն ալ Ս. Ղազար բերուեցան թէ ոչ: Իսկ թէ ինչպէս այդ փայտափորագրութիւններէն մին Կ. Պոլսոյ 1752ի վերոյիշեալ հրատարակութեան մէջ կրցած է տեղ գտնել, ատիկա

թ. 19. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 570.

թ. 20. Տաղարան 1722ի, էջ 34.
Ստորագր. Գ վերեւ աջակողմը՝ պատուհանին մէջ.

ալ առ այժմ մութ կը մնայ ինծի. և սակայն այդ փաստն ալ կրնայ նշանակալից ըլլալ Ոսկանի տպարանին վախճանին պատմութեան համար¹:

Նոյնպէս 1752էն առաջ 1734ին Կ. Պոլիս հրատարակուած Յովհաննէս Հաննայի Երուսաղէմի Պատմութեան 10 էջին վրայ կը գտնենք յար և նման պատկերը Ոսկանին էջ 462ին պատկերին (աստ թ. 22): Արհեստական մանրակրկիտ բնուած մը ինծի հաստատեց թէ 1734ի տը պագրութեան մէջ գործածուածը նոյն իսկ 1666ին Ոսկանի յՍմաղերտամ տպագրութեան մէջ գործածածն էր, միայն թէ Կ. Պոլսոյ տպագրութեան մէջ գործածուելու

թ. 21. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 499.
Գործածուած է նաեւ Կ. Պոլսոյ 1752ի գիրք եռաւ մասնեայի մէջ.

1. Ինծի կը պակսէր Պետրոս Լատինացիի ի բաղն Պեկոյի 1705ին հրատարակած Աստուածաշունչը Ոսկանեան մանր գիրերով: պատկերագրող, բայց անշուշտ տպագրութիւն՝ արուեստի տեսակով ինչպէս որ թէոդիկ կը վկայէ (Տեպ ու Տառ էջ 60): Պետրոս ազգական է եղած Ոսկանի՝ որմէ ստացեր է եղբոր անոր տպարանին մէկ մասը:

թ. 22. Աստուածաշունչ Ոսկանի, էջ 462.

ատեն Եւրոպացի փորագրիչին փակագիր ստորագրութիւնը՝ որ պատկերին ստորին ձախ անկիւնը կը գտնուէր՝ փորուած հանուած է, իսկ փորագրութիւնը ամբողջութեամբ բաւական մաշած է Ոսկանի տպագրութենէն ի վեր:

Այս նոր գիտութիւնը ինծի կ'ապահովցնէ որ Ոսկանի պատկերին կաղապարները կ. Պոլսոյ մէջ արդէն 1734ին նոյնութեամբ կամ միայն փորագրիչին ստորագրութեան ջնջումով կը գործածուէին. տեսակ մը արուեստի բանագործութեան: Իսկ Ոսկանի տպագրութեան պատկերներուն արտագծութիւններն արդէն 1710էն սկսած էին կ. Պոլսոյ մէջ եթէ ոչ անկէ առաջ:

*
* *

Իսկ այժմ աւելորդ չեմ սեպեր քանի մը անդրադարձումներով գտնէ Հայ փայտափորագրիչներէն ոմանք ներկայացնել: Հայ տպագրութեանց յիշատակարաններուն մէջ՝ ուր նոյն իսկ գրաշարն ու սրբագրիչը կը յիշուին՝ մոռցուած են փորագրիչները: Ատոր պատճառը գուցէ ըլլայ սա պարագան՝ որ Հայ տպագրիչները տարբեր տարբեր աշխատութեանց մէջ՝ իրենցմէ առաջ գոյութիւն ունեցած տպարաններու փորագրիչներուն գործերը կը կիրարկէին: Օրինակ՝ 1729ին փորագրութիւնները, արդէն Աւետարանի մը մէջ գործածուած՝ վերստին կը գործածուէին 1732ին՝ երբ փորագրիչը հաւանաբար մեռած ալ էր կամ փորագրութեանց հեղինակը այդ կէս դարու միջոցին մէջ մոռցուած:

Ոսկանի Աստուածաշունչին պատկերներուն հետեւող եղած է կ. Պոլսոյ տպագրութիւնները պատկերազարդող Հայ փորագրիչ մը՝ որ միայն Գ Ր՝ երբեք փակագիր՝ կը ստորագրէ: Երբեք կը պատահի որ այս ստորագրութիւնը Գ կամ Գ Մ ի նմանութիւն կ'ունենայ: Անոր ինծի ծանօթ փորագրական արտադրութիւնները կ'երեւան 1729ի Աւետարանին մէջ նաեւ 1772ի Պետրոս Ղափանցւոյ Երզարանին մէջ, սակայն վերջինս լոկ հին կաղապարներուն վերստին գործածութիւնն է: Ասիկա կը բացատրուի անով ալ՝ որ այս երկու տպագրութիւններն եհած են Աստուածատուրի տպարանէն:

Դարձեալ այս Գ Ր ստորագրող Հայ փայտափորագրիչին է որ կը հանդիպինք 1734ին Յով. Հաննայ Երուսաղէմի Պատմութեան ճակատի փորագրութեան մէջ: Այս հրատարակութիւնն ալ Աստուածատուրի տպարանէն է:

(Շարունակելի)

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ

ՍՈՐԻՔ ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՔԸ

Երբ կալերու ոսկի ճամբէն կու գար ինծի
Լուսնկան որ խարտեաշ տըղու կը նըմանէր,
Հարսանիք էր հով ու ջուրի, քար ու օծի,
Արթուն էին բարտիներուն վրայ թռչուններ:

Ուրախութիւն հին օրերու, տափ ու ծնծղայ.
Պարտէզներու բանալին ուր կորսնցուցի.
Է՛ր ծածկեց դէմքն իր լուսնկան, խարտեաշ տըղայ,
Ա՛լ հարսնիք չէ հով ու ջուրի, քար ու օծի:

Վանքը աւեր կը բանայ դուռն իր փայտաշէն.
Դեռ կը հնչէ արդեօք ժամին կոչնակը թաւ.
Ու տանիքէն արագիւլի բոյնը ինկաւ...

Լուսաղբիւրին մէջ ալ գորտեր կը կըռնչեն,
Թէ՛ երբ կ'անցնի ցայգն հարսնեւոր, տափ ու ծնծղայ,
Ջուրը ոսկի արշալոյսով կը պսպրդայ...

ԱՐՄԷ ԵՐԱԹ

ԽՈՆԱՐԶ ՈՒԹԵՐՆ

Նուէր հայ մանուկներուն

Պարտէզին մէջ փոքրիկ տըղան
Փոքրիկ տըղան ծաղկասէր,
Լուռ կը տընկէր ճերմակ շուշան
Սիրուն տըղան ոսկեհեր:

Թարմ արմատներն ագնիւ բոյսին
Նախ տըղմին մէջ կը պատէր,
Հուսկ կը շարէր գիրկը հողին
Ինչպէս ուլի ակոսներ:

Պատուհանէն գայն կը դիտէր
Ժըպտուն պապիկը անձայն.
Փոքրիկ տըղան լուռ կը տընկէր
Սիրուն ծաղիկը զարնան:

« Ինչո՞ւ, որդեակ, պապիկն ըսաւ,
Տիղմ կը պատես արմատին »:
— Որովհետեւ տըղմին մէջ լաւ
Արմատ կ'առնեն ու կ'աճին: —

Այո՛, տըղաս, այսպէս սըրտի
Խոնարհութեան մէջ միայն
Առաքինին կը բողբոջի
Ինչպէս ծաղիկը շուշան:

Հ. ՎԱՆՔ ՅՈՎԱՆՆԵԱՆ